

ինչ ոճ պիտի բռնէ աշկերտներուն բան սորվեցընելու ատեն . և ոմանք մասնաւոր , և ասոնք կը ցուցընեն թէ ուսուցիչը ինչ ոճ պիտի բռնէ ամէն մէկ ուսմունքը սորվեցընելու ատեն՝ որպէս զի տղաք առանց ձանձրանալու դիւրաւ սորվին ու չմոռնան սորվածնին :

Եղէկ ոճ բռնելու համար ընդհանուր սկզբունքներուն առաջինն է տըղոց սիրտը շահիլ ու սիրելի ըլլալ անոնց :

Երկրորդ՝ Զանալ որ տղոց սորվելիքը պարզ ու դիւրիմաց բան ըլլայ :

Երրորդ՝ Զանալ որ զուարճալի և օգտակար ըլլայ սորվելիքը :

Չորրորդ՝ որչափ որ կարելի է նայիլ որ միայն մտքով կամ բերնուց չսորվին տղաքը ամէն բան , հապա նաև աչքի կամ զգայութեան տակ ընկած բաները ցուցընել անոնց :

Հինգերորդ՝ ան կերպով սորվեցընել որ աշկերտները սորվածնին կարենան հասկընալ , ու գործնական կերպով իրենք ալ մի և նոյն բանին օրինակներ գտնեն :

Վեցերորդ՝ սորվեցուցած բաներուն ստեպ քաղուածք ընել տալ :

Եփոնց վրայ յաջորդ թերթերուն մէջ զատ զատ կը խօսինք :

ԵՐԿՐԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ

Սկզբունք երկրագործութեան :

Բ .

Հ . Երկրագործութեան քանի մաս կը բաժնուի .

Պ . Երկրագործութեան ընդարձակ գիտութիւնը դիւրացընելու համար այլեւայլ մաս կը բաժնեն . թէպէտ և աս մասերը մէկմէկու հետ կապուած են և ամենուն արմատը մէկ է , բայց ամէն մէկ մասը զատ զատ արհեստներ կրնան սեպուիլ . և են

Ա . Երկրագործութեան . քարմտիք , ընդեղէն ու բանջարեղէն մշակելուն կերպը :

Բ . Պարիպանութեան , որ պարտէզ մշակել կը սորվեցընէ :

Գ . Երկրագործութեան , որ որթի և խաղողի մշակութեանը վրայ կը խօսի :

Դ . Տնագործութեան , որ պտղատու ծառեր տնկելու ու դարմանելու վրայ կը խօսի :

Ե . Երկրագործութեան , որ կը խօսի անտառի , և այրելու ու շէնքի գործածուելու ծառերուն վրայ :

Երկրագործութեան մէկ մասն ալ Տնագործութեան կենդանիան ըսուածն է , որ կը խօսի մէյմը աշխատող կենդանեաց վրայ , ինչպէս է ձին , եզը և այլն . մէյմըն ալ ան կենդանեաց՝ որ երկրագործութեան մէջ տեսակ մը բերք են , ինչպէս կովը , ոչխարը , խոզը ևն . կը սորվեցընէ նաև թէ աս երկու տեսակները ինչպէս սնուցանելու ու դիրցընելու է : Եւ աս մասը , այսինքն շատ անասուն ունենալը խիստ հարկաւոր է երկրագործին . վասն զի առանց ասոնց աղբին երկիր մը չկրնար պտղաբեր ըլլալ :

Վիւղական տնտեսութիւն ալ երկրագործութեան մէկ մասն է , որ ներքին և արտաքին աշխատութիւնները կարգի կը դնէ , որպէս զի որչափ կարելի է քիչ աշխատանքով պզտիկ արտադրէ շատ պտուղ քաղուի :

Հ . Կալուածքն ինչ է .

Պ . Կալուածք կ'ըսուի մէկ ընդարձակ կամ չափաւոր երկիր մը որ արտ արտ բաժնած է , ու ամէն մէկուն մէջ զատ զատ բոյսեր տնկուած : Եւ մէկ կալուածքի մէջ պիտի ըլլայ մշակներու , անասուններու , բերքի և մշակութեան գործիքները պահելու տեղուանք : Իսկ կալուածքը մշակողները պիտի ըլլան վերատեսուչ մը , և անոր ձեռքին տակը մշակներ ու աւուրջեքով աշխատողներ : Եւ կալուածքի մը ամէն գործաւորներն ալ հարկ չէ որ հմուտ մարդիկ ըլլան . բայց ամէնն ալ պէտք է գիտնան գրել ,

կարդալ ու հաշուել . ասկէ զատ ամէն գործաւոր ալ իրեն յանձնուած մասին հմուտ պիտի ըլլայ . և որչափ մէկը աստիճանով ու պատուով վեր է , այնչափ ալ աւելի գիտուն պիտի ըլլայ . ուստի կալուածքի մը վերատեսուչը պէտք է գիտնայ երկրագործութեան ուսմունքին ամէն մասերը , և մանաւանդ տղոց կրթութիւնը , որպէս զի անոնք ալ իր վիճակին մէջ կրթելով երջանիկ ընեն :

ՂԱԿԵՂԷ՝ շատր հանելու վրայ ԳԵՂԵՒԻՆ :

ՈՐՈՎՏԵՏԵՒ՝ Երազման Պոնափառութիւն ժամանակը Վաղղիացիք Նիգղիացւոց հետ սաստիկ թշնամացած էին , և երկու տէրութիւն կը ջանային իրար նուաճել , ու ձեռուրներէն եկած ամէն թշնամութիւն իրարու կ'ընէին , Նիգղիացիք ծովու վրայ աւելի զօրաւոր ըլլալով՝ եկան Վաղղիացւոց նաւահանգիստները պաշարեցին , և մէկ նաւ մը չէին թողուր որ ներս մտնէ ու պաշար հանէ քաղաքը . ասով Վաղղիայի մէջ շատ տեսակ բաներուն գինը բարձրացաւ , մանաւանդ շաքարին , խահուէին և բամբակին . անանկ որ մէկ լիպրէ շաքարը ինչուան վեց ֆրանքի կը ծախուէր :

() ր մը Վաղղիայի մէջ յանկարծ ձայն մը ելաւ թէ ասկէ վերջը ամենեւին շաքարի նեղութիւն պիտի չըքաշուի . աս բանս մեծ ուրախութեամբ պատճառ եղաւ բոլոր Վաղղիացւոց . բայց մէկ օրուրնէ աւելի չքչեց ուրախութիւնը . վասն զի երբոր իմացան թէ ճակնդեղէ պիտի հանեն այնչափ շաքարը , սկսան ծիծաղիլ թէ ան ողորմելի բոյսէն ինչպէս կրնայ շաքար հանուիլ . օտար ազգեր ալ աս բանս լուսելով խնտացին Վաղղիացւոց վրայ :

Բայց Վաղղիացւոց մէջէն անոնք որ աս հնարքս մտածեր էին՝ ամենեւին չյուսահատեցան , հապա ամէն ջանք ըրին , ու ետքը ետքը ճակնդեղէն այնպիսի շաքար հանեցին որ եղեգէ հանած շաքարէն ամենեւին վարչէր մնար : Եւ ոչ միայն Վաղղիայի մէջ ան միջոցին շաքարի նեղութիւնը վերջացաւ , հապա նաև ատեն անցնելով շատ տեղ տարածուեցաւ աս գիւտը :

Հիմա Վաղղիայի մէջ ճակնդեղի համար շատ ընդարձակ երկիրներ ուրոշուած են , ուր որ մասնաւոր հոգով կը մշակեն , ու ետքը առատ շաքար շինելով՝ աժան աժան կը ծախեն . անանկ որ Վաղղիայի մէջ խեղճ գեղացին ալ իրեն շաքարը ունի . վասն զի ատեն մը՝ որ վեց ֆրանքի կը ծախուէր լիպրէն , հիմա քսան ստրկի կը ծախուի , բայց անանկով ալ Վաղղիացիք խիստ մեծ վաստակ ունին շաքարէն :

Ճակնդեղէ շաքար շինելուն կերպը խիստ դիւրին է : Եւ ան ճակնդեղնէրը կը ժողովեն , ու մէկէն անուաւոր մեքենայի մը անիւներուն մէջ կը լեցնեն , որով բոլոր ճակնդեղնէրը թերթ թերթ կը կտրուին . ան կտրտուքները կառնեն ու հնձանով սաստիկ կը ճգմեն , վազած հիւթը շուտով մեծամեծ խալկիներու մէջ կը հաւաքեն , և աստիճանաբար կ'եփեն ինչուան որ աղէկ մը թանձրանայ , ու կամաց կամաց պաղելով կը կարծրանայ ու շաքար մը կ'ըլլայ որ դիւրաւ կը փշրի , համին կողմանէ եղեգի շաքարէն վար չմնար , գոյն ալ խիստ ճերմակ է . անանկ որ եթէ խիստ ծակծակ չըլլար՝ հասարակ շաքարէն որոշելը անկարելի էր :

Եւ իկայ շատ երեւելի գիւտերէն մէկն է , Վաղղիացւոց մեծ պարծանք , և ուրիշ ազգաց ալ մեծ օգուտ : Եւ քան ան առաջ աս ընդհանուր տեղեկութեամբ գոհ ըլլալով , ուրիշ անգամ հարկաւոր կը համարինք դնել տեղն՝ ի տեղը թէ ճակնդեղը ինչպէ՞ մշակելու , և շաքարը ինչ կերպով հանելու է :